

Вадим МУДРАК

**ІНФОРМАЦІОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОЇ
СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ
УКРАЇНИ**

Сучасні наукові загальнометодологічні підходи до розвитку вищої освіти в глобальному інформаційному просторі розгортаються в системі інформаціологічних характеристик, властивостей, ознак, тенденцій, що відображають і зумовлюють стан, особливості й перспективи розвитку професійно-педагогічної компетентності останньої. Такі підходи розкриваються як системоутворюючі, організаційно-змістовні в комплексі інформаціологічних відносин «індивідуальне — суспільне», «особистісне — колективне».

Розвиток України в сучасному інформаційному суспільстві, світі, особливо її трудового і творчого потенціалу, чи не найбільше залежить від інтелектуальної складової — інформації (науково-технічної, технологічної, економічної та ін.) як рушійної сили розвитку суспільства взагалі, від сприятливих умов виникнення нових видів інформації і насамперед від творчої праці її носіїв і генераторів — людей, їхніх знань, ідей, досвіду, духовних і морально-етичних якостей. Тобто особистостей, здатних генерувати нові знання та ідеї, творити відповідне інформаційно-інтелектуальне середовище, передавати ці ідеї і знання по вертикалі (від покоління до покоління) і примножувати їх по горизонталі (на рівні одного покоління чи особи).

Сила інтелектуальних, емоційних, фізичних, культурно-пізнавальних, духовних можливостей людини залежить як від інформаційних взаємозв'язків зі світовою спільнотою, так і від природного зв'язку поколінь, збереження і розвитку традицій, звичаїв народу, освіти, мови, науки і культури в цілому, тобто від використання інформації як феномену національного, загальнолюдського, планетарного розвитку.

Виходячи із пріоритетного значення інформаційних факторів суспільного розвитку, сучасна генеза українського народу як у внутрішньо-

му, так і в зовнішньому просторі означає, перш за все, навчання його по-сучасному працювати, пізнавати й розвивати світ.

Активізація руху інформації в суспільстві, якість та темпи творення нових її видів — це інтегральний показник і водночас доленосний фактор розвитку України в глобальному світовому інформаційному просторі. Домінантне значення тут має підвищення духовної інформаційної мобільності нації, особливості її інтелектуального ядра — духовної еліти як носія і продуцента нових знань та передового досвіду.

Під цією мобільністю розуміються ті якості народу, що відображають свідомість і активність саморозвитку його як нації шляхом збереження традиційних та створення на його основі нових знань, тобто шляхом одночасного соціального руху пізнавально-культурної, науково-технічної інформації по вертикалі і по горизонталі.

Ця мобільність не лише інтенсифікує напрями руху знань, досвіду у суспільстві, а й вказує на основні інформаційні принципи розвитку сучасного українського суспільства — соціальну спадкоємність (наступність) і новотворення; перетворення його в повноправну частину загальнолюдської спільноти.

За допомогою структур вертикальної передачі інформації формується соціальна пам'ять, суспільна свідомість, менталітет народу, базовий (ресурсний) рівень знань — національна освіта, культура, духовність, традиції, громадська думка, норми поведінки, ціннісні орієнтації і т. д.

За допомогою горизонтальної передачі — наука і наукові школи, система інтелектуальних національних центрів, різні творчі організації, об'єднання новаторів у різних сферах діяльності, розмаїття форм соціальної пізнавально-культурної активності, альтернативність наукового мислення — прискорюється виробництво нових знань, впровадження соціальних інновацій, процес державотворчих пропозицій, науково-технічних винаходів, виробничих новацій та творчих пошуків.

Отже, інформаційна мобільність сучасного українського суспільства утворює собою важливий фактор української національної ідеї, яка виходить із засад соціальної генетики розвитку (наступництва) шляхом природної для народу еволюції і новацій вітчизняного та світового передового науково-технічного, освітнього, культурного досвіду. В цьому плані важливо, що вона вбирає у себе й елементи відомих інших ідеологічних доктрин державотворення — консервативної, ліберальної, націоналістичної, соціальної тощо.

Зокрема інформаційна мобільність через вертикальні форми передачі інформації (із покоління в покоління) інтегрує такі характерні елементи консерватизму, як збереження форм державного і суспільного життя, що теоретично сформувалися і втілилися в історії українського народу та його соціальних інститутах — освіти, релігії, сім'ї, мистецтві, власності тощо.

Водночас вона не протистоїть і лібералізму як ідеології демократичних свобод і вільного підприємництва, бо враховує активність одного

покоління чи окремої особи по горизонталі — на рівні вільної творчої людини, конкуренції її ідей, свободи слова, активізації руху соціальної культурної інформації у суспільстві й творення нових її видів як фактора розвитку. Разом з тим, вона несе у собі навантаження національної, оскільки виступає проти денационалізації особистості чи цілого народу, за невід'ємне природне право кожного народу розвивати власні мову, науку, культуру тощо.

В основу соціального механізму цієї парадигми закладені природні елементи процесу розвитку — нагромадження, збагачення і використання інформації, формування індивідуального і суспільного інтелекту, який на рівні суспільного розвитку базується як на збереженні й використанні традиційної, набутої і відфільтрованої віками інформації, так і на створенні соціально нової пізнавально-культуротворчої інформації.

Пізнавально-ціннісний інформаціологічний розвиток у такому контексті передбачає трансформацію, модернізацію вищої освіти, особливо як суспільного інституту спадковості національних знань та інформації, напрацювання новітнього духовно-ціннісного досвіду в умовах глобального інформаційного суспільства, що характеризується наявністю суспільних і соціальних протиріч щодо реалій цього суспільства, надбань людства в сучасний період.

Такі протиріччя розкриваються в сучасній пізнавальній, соціальній, духовно-ціннісній, організаційній освітньо-інформаційній ситуації, на теренах, перш за все, розуміння в якій знання, культурно-духовні надбання, системи суспільних і соціальних відносин в річищі пізнання, освітнього життя як царини відносин з приводу не тільки отримання нової інформації, а й розвитку особистості, зміни її ролі як джерела оновлення світу, співвідносяться із результатами індивідуальної й колективної науково-технологічної системи обробки інформації, знання про навколишній світ, духовно-ціннісного досвіду.

Саме тут знаходиться основне протиріччя сучасної суспільної науково-освітньої доби — між індивідуалізацією та усупільненням знання, соціальної інформації й духовно-ціннісного досвіду. Причому великий внесок у його вирішення вносить саме вища освіта — царина духовного і соціального життя, в якій суспільство співвідносить результати колективної та індивідуальної думки, творчої діяльності.

Сучасні ціннісно-пізнавальні трансформаційні процеси, які на сьогоднішній день характеризуються універсальним і глобалістичним характером, змушують осмислити проблему щодо змін не лише у змісті й організації освіти, а й передовсім у методології розвитку сучасної особистості, застосуванні принципово нових системних і генералізуючих підходів у проектуванні й моделюванні навчально-виховного процесу.

Головною властивістю сучасного стану вищої освіти в глобальному інформаційному суспільстві є перехід до проєктивно-адаптаційної пара-

дигми, що має в основі новітні інформаційно-пізнавальні методологічні засади:

- факторна база розвитку особистості в умовах сучасного науково-освітнього процесу;

- генералізуюча (фундаментальна) установка на розуміння цілісної наукової картини Всесвіту;

- ціннісно-орієнтована освіта.

Останні складають проєктивну модель адаптації особистості до умов глобалізованого інформаційно-пізнавального й ціннісного простору, в якому основну роль відіграє система ЗУН (знання, уміння, навички) із орієнтації в мультикультурному, багатшаровому інформаційному просторі; можливість самоорганізовано отримувати необхідні пізнавально-праксеологічні дані й систематизовано, проєктивно, самоорганізовано обробляти їх.

Реалізація таких сучасних інформаційно-пізнавальних методологічних засад розвитку освіти в сучасну епоху полягає у:

- вирішенні проблеми безперервної освіти (у просторі, часі, за умов подолання науково-освітніх, праксеологічних перешкод — мовних, галузевих, традиціоналістських, технологічних тощо);

- оптимальних, стосовно розвитку особистості, мотивації, стимулювання інформаційно-пізнавальної діяльності;

- уточненні, модернізації, трансформації мети змісту й організації освіти для особистості, її мотивів, смислів, значень, цінностей тощо;

- модернізації змісту, організації вищої освіти відносно новітніх уявлень про Всесвіт, місце людини у ньому;

- розумінні оптимальної специфікації освіти відносно таких видів людської діяльності, що не були знаними раніше, а тепер змінюють навіть динаміку і перебіг розвитку суспільства, соціальні відносини;

- застосуванні таких методів-технологій пізнання й реалізації гуманітарного змісту історії людства (фундаментальних, системних, цілісних, інтегративних), що сягають глибин реалізації людського в усіх природах: об'єктивній, суб'єктивній, віртуальній тощо;

- створенні інформаційно-ціннісних мереж соціальної комунікації, у яких на перше місце виходять засоби, методології, форми, методи, технології для виробництва передовсім високого рівня послуг, духовних благ, предметів попиту в галузі задоволення індивідуальних і суспільних потреб, інтересів, мотивів, цінностей, ідеалів сучасного суспільства тощо.

Відтворення наукової картини світу, розмаїття полікультурного онтологічного, аксіологічного, праксеологічного, гносеологічного, антропологічного, соціально-філософського тлумачення змісту наукових фактів, подій, явищ оточуючого життя, складних людських відносин на рівні сучасної інформаціологічної картини пізнання потребує від сучасного педагога інформаціологічної фахової компетентності, творчого підходу.

В умовах інформаційного насичення освітньо-виховного процесу, коли аналіз наукової картини світу відтворюється у нескінченній багатоманітності джерел, видань, соціальної інформації, вибір, компактизація, генералізація змістовної, організуючої їх сукупності для впровадження у полілозі «викладач — студент, слухач», «система освітньо-виховних заходів у царині вищої освіти — особистість» потребує неабиякого знання і оптимального впровадження сучасного розмаїття світу наукової, науково-технічної, ціннісно-культурної інформації.

Складність вироблення оптимізованого набору інформаційних засобів реалізації змісту й організації вищої освіти для розвитку сучасної особистості посилюється «інформаційним вибухом», коли кількість джерел і комунікацій соціальної інформації сягнула реально усвідомлюваних меж.

Осягнення і впровадження сучасним педагогом нескінченності останніх докорінним чином змінює навчання і виховання. Слідування відтворювальній парадигмі навчання, стрижнем якої є звичайна трансляція накопиченого людством знання і духовно-ціннісного досвіду з їх механічним відпрацюванням у системі освітньо-виховної роботи, є даниною минулому, що сягає своїм корінням епохи Просвітництва.

Натомість навчання особистості навичкам роботи з будь-яким обсягом інформації, творчому оволодінню нею вимагає від сучасного педагога інших підходів. Актуальним завданням приведення нескінченності соціальної інформації до її змістовно-організаційної стрункості освіти є мінімізація, ущільнення, оптимізація, генералізація соціальної інформації.

Ці методи і способи є методологічною квінтесенцією науково обґрунтованого відображення світу інформації у свідомості й знаннях людини, що знаходиться в освітньо-науковому середовищі. Таке відображення відбувається на рівні філософсько-методологічного аналізу. Якщо філософія є загальнометодологічною основою наукової систематизації усіх елементів людського світогляду, то філософія освіти відіграє подібну інтегруючу роль стосовно всіх ланок і функцій педагогічної діяльності. Серед таких принципів й методологічних засад мінімізації, компактизації, ущільнення соціальної інформації пізнавально-культурного характеру слід виділити такі, як:

- принцип тотожності протилежностей у нескінченному;
- метод сходження від абстрактного до конкретного;
- метод порівняння;
- система діалогічного спілкування різних точок зору, позицій, яка може, бути розглянута на рівні діалогу «система педагогічної діяльності — особистість», діалогу між уявним передбаченням педагогічного процесу й конкретними результатами педагогічних дій;
- метод плюралізму;
- принцип обернення методу тощо.

Перспективним слід визнати прилучення цієї системи до надбань синергетичної методології. Серед вихідних засад цієї методології треба визнати такі, як:

— характеристика нелінійності будь-якого процесу — зокрема вищої освіти;

— дослідження атракторів (зокрема інформаціологічних), що визначають розвиток освітньої системи тощо.

Визнання невпорядкованості соціальної дії, наявності тенденції самоорганізації у будь-якому соціальному процесі підводить до розуміння його характеристик, визначальних чинників його векторного руху.

Знання сучасним педагогом методологічних засад ущільнення, мінімізації, компактизації, генералізації соціальної інформації науково-освітнього характеру дає змогу творчого застосування ним будь-якої кількості джерел і комунікацій такої інформації, впровадження її змісту та організаційних засад у знання, духовно-ціннісні орієнтації і світогляд особистостей, що навчаються.

Література:

1. Абдеев Р.Ф. *Философия информационной цивилизации* / Р.Ф.Абдеев. — М.: Владос, 1994. — 336 с.
2. Андрущенко В.П. *Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник для ВНЗ* / В.П.Андрущенко, Л.В.Губерський, М.І.Михальченко. — К.: Генеза, 2006. — 656 с.
3. Аносов І.П. *Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: Монографія* / І.П.Аносов. — К.: «Твім інтер», 2003. — 389 с.
4. Гусинский Э.Н. *Введение в философию образования: Учебное пособие* / Э.Н.Гусинский, Ю.И.Турчанинова. — М.: Логос, 2001. — 234 с.
5. Забродська Л.М. *Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект* / Л.М.Забродська. — Х.: Видавнича група «Основа», 2003. — 240 с.
6. *Інтеграція вищої освіти України в європейську систему: Зб. наук. праць: За матеріалами Міжнар. наук.-метод. конф. «Інтеграція вищої освіти України в європейську систему», Дніпропетровськ, 5 травня 2001 р.* / [ред. Н.Є.Бойцун]; Міжнародний фонд «Відродження». — Дніпропетровськ: Арт-Прес, 2001. — 108 с.
7. Кастельс М. *Информационная эпоха. Экономика, общество и культура* / М. Кастельс. — М.: Интер-Пресс, 2000. — 345 с.
8. Кулицький С.П. *Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління: Навчальний посібник* / С.П.Кулицький. — К.: МАУП, 2002. — 224 с.
9. Лутай В.С. *Основной вопрос современной философии. Синергетический вопрос* / В.С.Лутай. — К.: Издатель ПАРАПАН, 2004. — 156 с.
10. Навроцький О.І. *Вища школа України в умовах трансформації суспільства* / О.І.Навроцький. — Х.: Основа, 2000. — 240 с.

11. Урсул А.Д. Модель ноосферо-опережающего образования III-го тысячелетия / А.Д.Урсул // Сб. тезисов и материалов III-го Международного симпозиума «Открытое общество и устойчивое развитие». — Т. 8. — Зеленоград, 2001. — С. 45.
12. Філософський енциклопедичний словник / [голова редколегії В.І.Шинкарук]; НАН України, Інститут філософії ім Г.С.Сковороди; Державний фонд фундаментальних досліджень. — К.: «Абрис», 2002. — 742 с.
13. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т.В.Фініков; Міжнародний фонд досліджень освітньої політики, Інститут економіки та права «КРОК». — К.: Таксол, 2002. — 176 с.
14. Яблонський В.А. Вища освіта України на рубежі тисячоліть: проблеми глобалізації та інтернаціоналізації / В.А.Яблонський. — К.: [б.в.], 1998. — 278 с.

***Вадим Мудрак.* Информациологическая модель профессионально-педагогической компетентности современной системы высшего образования.**

Современные научные общеметодологические подходы к развитию высшего образования в глобальном информационном пространстве разворачиваются в системе информациологических характеристик, свойств, черт, которые показывают состояние, особенности и перспективы развития профессионально-педагогической компетентности последнего. Такие подходы раскрываются как системообразующие, организационно-содержательные в информациологическом комплексе отношений «индивидуальное — общественное», «личное — коллективное».

***Vadym Mudrak.* Informationological Model of Professional and Pedagogical Competence of the Contemporary Higher Education System of Ukraine.**

Modern scientific methodological approaches to the development of the higher education in a global informational space are realised in the system of informationological characteristics, qualities and specific peculiarities. These points reflect the state, trends and perspectives of such education development. The perspectives are shown as those that create a system, as organisational and substantial combination of relations in an informationological system «individual — social» and «personal — collective».